

Omgaan met neergang

In een tijd van 'neergang' en de realiteit van een krimpende kerk zijn mensen op zoek. We horen van de pijn van het verleden, maar proeven ook een diep verlangen om ergens bij te horen. Het zet ons stil bij de vraag naar de relevantie van de kerk in onze seculiere samenleving.

Het stelt ons ook de vraag in hoeverre we zelf betrokken zijn bij die 'neergang'. Zijn we meer kind van onze tijd dan we willen weten? Er is ook secularisatie in de kerk, interne secularisatie. Dr. Herman Paul, die veel over dit thema heeft nagedacht en geschreven, geeft aan dat secularisatie niet alleen gaat over 'kerkverlating'. Ook de 'blijvers' veranderen en ontwikkelen een andere geloofspraktijk. Dat proces is al langer gaande in onze gemeenten. Het raakt ons gemeente-zijn en ons persoonlijk geloofsleven. Zijn wij echt zo 'geheel anders' dan onze collega's op het werk, onze burens, onze vrienden die niet kerkelijk betrokken zijn?

We ontkomen er niet aan om kritisch naar onszelf te kijken als het gaat om die veranderende geloofspraktijk en onze manier van kerk-zijn. Zoals we het altijd gewend waren, is niet meer vanzelfsprekend. De secularisatie is diep doorgedrongen, ook in de kerk.

Secularisatie

Wat verstaan we onder secularisatie? De klassieke uitleg van deze term is dat kerk en geloof weinig of geen rol meer spelen in het openbare leven. Dat betekent echter niet dat religie niet meer van betekenis zou zijn. We spreken daarom liever over het proces van de 'ontkerkelijking van de Europese bevolking' en van 'religieuze individualisering'. Voor velen is het geworden *believing without belonging* (geloven zonder ergens bij te horen).

Velen zeggen: 'Ik geloof wel, maar ik ben niet meer kerkelijk'



Zomaar een ontmoeting

Tijdens de Provençalse markt in Ganges staan iedere vrijdag de deuren van de Grote Kerk open. Een echtpaar, wonend in Frankrijk maar met een Nederlandse achtergrond, komt binnen. Wat brengt hen die morgen in de kerk? 'Bent u kerkelijk betrokken', vraag ik. 'Eigenlijk zijn we de kerk een beetje kwijtgeraakt', geven ze als antwoord, 'maar soms zijn we wel in een dienst in de plaatselijke gemeente. Ik ben als zestiger een van de jongsten', merkt de vrouw op. Haar man geeft aan dat hij niet meer gelooft, maar wel de waarde ziet van de kerk in het dorp. Ze vragen zich alleen af hoe lang de kerk nog zal bestaan en wat wij daarvan denken. Het gesprek komt op de relevantie van de kerk in onze tijd. De man vertelt zijn levensverhaal en blijkt helemaal niet los te zijn van het geloof. Er is een diep verlangen om er weer bij te horen, om rust en houvast te vinden, om zonder dogma's het Evangelie naar zich toe te laten komen. 'We gaan er weer bewust naar op zoek', zeggen ze. Dit laten we verder aan God over. Hij heeft ervoor gezorgd dat deze ontmoeting niet 'toevallig' was, zoals de vrouw aan het einde ons veelzeggend toevoegde. Met deze ontmoeting zitten we midden in het thema 'Omgaan met neergang'.

Men zegt: 'Ik geloof wel, maar ik ben niet (meer) kerkelijk.' Daar kunnen allerlei redenen voor zijn, maar het feit ligt er dat in de achterliggende vijftig jaar een groot deel van de bevolking kerkelijk is afgehaakt.

De situatie in Nederland is anders dan in Frankrijk. In de Franse samenleving is de scheiding kerk en staat zo ver doorgevoerd dat de overheid koste wat het kost neutraal wil blijven en niemand zijn geloof en levensbeschouwing mag beleven in de publieke ruimte. Historisch gezien heeft het Franse protestantisme niet die grote invloed gehad in de samenleving zoals in Nederland. In ons land heeft men de volle kerken meegemaakt, de opkomst van de christelijke politieke partijen en media en kende men het grote voorrecht van het christelijk onderwijs. Toch zet ook in ons land de ontkerkelijking door of we dat nu wel of niet direct merken in onze gemeenten.

Urgentie

De toenemende ontkerkelijking, een krimpende kerk, het opheffen van predikantsplaatsen, het sluiten van kerkgebouwen, al die 'neergang' kan ons somber stemmen. Het is in delen van ons land steeds meer de realiteit geworden. We zien het met pijn in het hart en kunnen ons afvragen: Moeten we doorgaan tot de laatste het licht uitdoen of misschien onze bakens verzetten? Alleen al door deze vraag te stellen voelen we de urgentie daarvan. Ik denk zelfs dat we die vraag al moeten stellen als we menen dat het met onze gemeente nog wél goed gaat. Ik denk dat de urgentie in de seculiere context van Frankrijk meer gevoeld wordt, maar wie zegt dat wij die 'neergang' niet zullen meemaken? Hebben we ook een visie, als kerkenraad, als gemeente, voor de jaren die voor ons liggen? Hebben we oog voor de komende generatie, die niet meer zal leven in een christelijke samenleving waarin heel veel dingen vanzelfsprekend zijn. Wat is ons antwoord op de toenemende ontkerkelijking om ons heen?



Christenen uit andere culturen hebben minder schroom om ervoor uit te komen dat ze christen zijn

Eerlijk

Laten we onszelf ook de spiegel voorhouden en samen nadenken over diepere theologische vraag: Wat zou Gods bedoeling zijn met onze gemeente, met ons persoonlijk als leden van die gemeente? Zou Hij een opleving voorzien, een nieuw elan of zal de 'neergang' ook onze kerkdeur niet voorbijgaan?

Sommigen zien de neergang van de kerk als een teken van het oordeel van God. Het kan tijdelijk nodig zijn, zoals vroeger met het volk Israël dat in ballingschap ging. Toch weten we ook van plaatsen waar het christelijk geloof nagenoeg is verdwenen of is verdrongen door andere religies en/of ideologieën. Waarom zou dat ons niet overkomen? Hebben we God en Zijn Woord niet zelf buitenspel gezet?

De geest van de tijd doorbreekt de lijn van de generaties, van de overdracht van het Evangelie. In veel gesprekken merken we het verdriet van ouders die hun kinderen andere wegen zien gaan, grootouders die zien dat kleinkinderen niet meer veel waarde hechten aan het geloof. Dat is moeilijk en wij kunnen elkaar het geloof niet geven, maar het kan ook helend zijn om samen te belijden dat we het uit handen hebben gegeven omdat we dachten dat de wind van de secularisatie ons niet zou raken. Het zijn vragen die we eerlijk onder ogen moeten zien.

God bewaart Zijn kerk

Bij al deze vragen mogen we ons vasthouden aan de belofte van God dat Hij hoe dan ook Zijn kerk zal bewaren. De secularisatie is een typisch westers probleem. Wereldwijd kunnen we niet spreken van een krimpende kerk. Integendeel. We laten ons bemoedigen door de verhalen van de wereldkerk. We denken ook aan voorbeelden uit de geschiedenis waar de kerk een nieuw begin heeft gemaakt en het godsdienstig leven weer opbloede. Een opwekking begon bijna altijd met kleine groepen die wisten van de kracht van het gebed en het onnavolgbare

werk van de Heilige Geest.

In de Franse kerk zijn de gemeenten soms zo klein dat je bijna geen hoop meer kunt hebben. Toch is er een innerlijke kracht die voortkomt uit het volhardende gebed van een kleine groep getrouwen. We spraken deze zomer enkele gemeenteleden in Le Vigan, die ook spraken over die golfbeweging, de toppen en dalen van deze kleine gemeente door de jaren heen. Toch zijn ze nooit opgehouden met bidden. Zij vertrouwden erop dat God, Die hier een goed werk begonnen is, dat zal voltooiën (Filip.1:6). We mogen er getuige van zijn. We zien God aan het werk in deze gemeente. Ouderen en ook jongeren raken (weer) betrokken bij de gemeente en vinden daar hun thuis. We gaan niet meer tellen en rekenen. Laten we bidden om open ogen en een open hart om te zien waar Hij aan het werk is en of Hij ons daarbij wil inschakelen. Dat betekent soms ook een andere blikrichting en houding van de gemeenteleden waardoor niemand zich buitengesloten voelt.

Andere vormen van kerk-zijn

Hoe gaan we om met 'neergang'? Door niet in het negativisme te blijven steken, maar door te geloven in de kracht van het Woord en het werk van de Geest. Daarbij blijven we ons bewust van de urgentie van de vragen van deze tijd. Vragen als: Hoe kan de kerk anno 2023 een baken van hoop zijn, een plaats van rust en bezinning? In hoeverre zijn we als gemeente zichtbaar in ons dorp, in de wijk, de stad? Durven we onszelf de vraag te stellen wat ons dorp, onze wijk zou missen als de kerk daar niet meer zou zijn?

Dat zijn spannende vragen in een tijd waarin kerken gesloten moeten worden, maar wellicht kunnen we erover nadenken welke andere vormen van kerk-zijn naast de klassieke zondagse eredienst mogelijk zijn. Ik verwijs daarvoor graag naar het bemoedigende boek van ds. René van Loon *Lente in de kerk*.

Overwegingen voor verdere bezinning

Omgang met neergang. Hoe doe je dat op een eerlijke én gelovige manier? Voor een verdere bezinning noem ik een paar overwegingen, mede ontstaan vanuit de context van mijn werk in de Franse kerk:

1 Reflectie op de geestelijke gezondheid van de gemeente.

In mijn werk komen we op bezoek in gemeenten en bij kerkenraden. Hoe de situatie van een gemeente ook is, we stellen aan het begin dezelfde twee vragen: Waar bent u dankbaar voor in de gemeente en waar heeft u zorgen over?

Twee dingen vallen op. De eerlijkheid waarmee deze vragen worden beantwoord en de vaak voorkomende opmerking dat we (als gemeente of als kerkenraad) deze vragen nooit hebben gesteld en dat nooit hebben gedeeld. We zeggen ook tegen de gemeenten die bezocht worden, dat deze vragen te allen tijde kunnen worden gesteld, neergang of niet. Het is zelfs beter om die vragen eerder te stellen dan wij denken dat het nodig is.

2 Het belang van een inclusieve gemeente.

Is onze gemeente werkelijk een open (gastvrije) gemeente? Openheid en duidelijkheid hoeven elkaar niet uit te sluiten. Er is de exclusiviteit van de boodschap. Het Evangelie van Christus betekent genade voor zondaren. In het spoor van Hem ontvangen we ieder die naar Hem op zoek is en Hem nodig heeft. De Franse kerk heeft ons geleerd een inclusieve gemeente te zijn, waar iedereen welkom is en onze eigen mening daaraan ondergeschikt te maken.

3 Naar buiten gaan.

Het benadrukken van de 'neergang' heeft het gevaar in zich dat we te veel op onszelf gericht blijven. De opdracht van de kerk is om 'naar buiten te gaan' en hen te bereiken die nog niet bereikt zijn.

Mensen vinden niet meer vanzelf de weg naar de kerk en soms is de drempel hoog. Daarom is het van belang dat we proberen die drempel te verlagen en ruimte te bieden aan mensen om hun verhaal te doen of zomaar gewoon even tot rust te komen in de kerk.

In Nederland zijn er al veel initiatieven. In Frankrijk is het voorbeeld van de 'Open Kerk' in Ganges veelzeggend genoeg. Het is verrassend welke mensen op onze weg komen, welke gesprekken er ontstaan en hoe open mensen zijn als er naar hen geluisterd wordt.

4 Verbinding tussen gemeenten zoeken.

In de kerk in Frankrijk probeert men meer verbinding te zoeken tussen gemeenten onderling. Een van de redenen is dat een kleine, kwetsbare gemeente zich gesteund weet door een grotere, stabielere gemeente in de omgeving. Ik heb de indruk dat dit ook in de Nederlandse situatie kan leiden tot positieve manieren van samenwerking. Het is in ieder geval waardevol om met elkaar na te denken over wat we voor andere, kleinere gemeenten kunnen betekenen.



Zal de 'neergang'
ook onze kerkdeur
niet voorbijgaan?



De Franse kerk heeft ons geleerd een inclusieve gemeente te zijn, waar iedereen welkom is

5 Als christen present-zijn in de samenleving.

Mijn ervaring is dat wij 'westerlingen' vaak schroom hebben om naar buiten te tonen dat je christen bent. In de Franse kerk zijn veel niet-westerse christen-migranten. Zij brengen een nieuw soort vitaliteit. Waar de kerk in het Westen worstelt met de gevolgen van de ontkerkelijkking, hebben de christenen uit andere culturen soms een frisse kijk op de wereld om ons heen. Zij hebben minder schroom om ervoor uit te komen dat ze christen zijn en waar het hen moeilijk valt, zoeken ze elkaar op, delen hun leven en brengen vreugden en zorgen samen in het gebed. We hoeven ons niet te schamen voor onze geloofs-overtuiging. We zien ook dat het respect afdwingt. Zo kan ons leven met God vragen oproepen die we mogen beantwoorden (1 Petr.3:15).

In plaats van het accent te leggen op de 'neergang' denken we na over een vorm van gemeente-zijn waarin we present kunnen zijn in onze directe omgeving, ook al moeten we daarvoor wel eens de bakens verzetten of zelfs opnieuw beginnen. Het geeft ons nieuwe energie om te blijven geloven in het werk van God. Het gaat om die ene die Hij op het oog heeft en die zijn of haar thuis mag vinden in een gemeenschap van andere christenen.

6 Het belang van gemeenschappen.

In plaats van *believing without belonging*, geloven zónder ergens bij te horen, betekent geloven verbinding, wél ergens bij horen: *believing is belonging*. Voorafgaand aan onze uitzending ter ondersteuning van de kerk in Frankrijk heb ik onderzoek gedaan naar de plaats van religie in de Franse samenleving. Het is opvallend dat Franse godsdienstsociologen die onderzoek deden naar het verschijnsel 'ontkerkelijkking', de blijvende waarde van gemeenschappen benadrukken. Vooral in een samenleving die heel individualistisch is geworden en waarin de eenzaamheid onder mensen groot is.

De kracht van die gemeenschappen is het omzien naar elkaar en het elkaar de ruimte geven om te delen wat op het hart ligt zonder daarin veroordeeld te worden. De emotie die daarbij ervaren wordt heeft te maken met het verlangen van mensen om ergens bij te horen. Het gevoel dat er een luisterend oor is. Het lijkt zo eenvoudig, maar naar mijn mening is het bewaren van zulke gemeenschappen, hoe klein ook, cruciaal voor het voortbestaan van de kerk en haar relevantie in onze tijd.

Trouw en eensgezindheid

Het is stimulerend om naar verhalen van mensen te luisteren, stemmen uit het verleden, maar ook uit het heden. We zagen het bij de ontmoeting in Ganges (zie kader 'Zomaar een ontmoeting'). In de kleine dingen zien we God aan het werk. Hij brengt niet zomaar mensen op elkaars weg. Dat zijn geen 'toevallige' ontmoetingen. In de Franse context moet ik vaak denken aan de eerste christenen. Het geheim van hun trouw en eensgezindheid en ook van hun groei is dat 'zij volhardden in de leer van de apostelen en in de gemeenschap, in het breken van het brood en in de gebeden' (Hand.2:42). Dat is de 'core-business' van de kerk in welke tijd we ook leven en waaraan God Zijn zegen verbindt.



Gespreksvragen:

1. Waar bent u dankbaar voor in de gemeente?
Waar hebt u zorgen over? Deel dit met elkaar.
2. Hoe gaat u zelf om met 'neergang'?
3. Herkent u in uw gemeente de 'innerlijke secularisatie'?
Herkent u het bij uzelf?
4. Als het nog 'goed' gaat met uw gemeente, wat zou u voor andere kleinere en kwetsbare gemeenten kunnen betekenen?
5. Verlangt u ernaar dat mensen zonder kerkelijke achtergrond tot geloof komen en zich aansluiten bij uw gemeente? En wat zou dat voor gevolgen kunnen hebben voor uw gemeente?
6. Wat hebben de voorbeelden uit de Franse kerk ons te zeggen in onze eigen situatie van kerk-zijn?

Verder lezen:

- Wim Dekker, *Marginaal en missionair. Kleine theologie voor een krimpende kerk*. Zoetermeer, 2011
- René van Loon, *Lente in de kerk. Impresie van nieuwe en hoopvolle bewegingen*. Utrecht, 2020
- Herman Paul, *De slag om het hart. Over secularisatie van verlangen*. Utrecht, 2017
- Stefan Paas, *De werkers van het laatste uur* (deel I, p.29-91). Zoetermeer, 2003
- Visienota van de Protestantse Kerk, *Van U is de toekomst*. Utrecht, 2020 (te downloaden via protestantsekerk.nl/thema/visienota-van-u-is-de-toekomst)
- Dietrich Bonhoeffer, *Leven met elkander*. (over leven in een gemeenschap)



Auteur van deze brochure is ds. G. Lustig uit Montpellier. Hij is als gemeentepredikant en missionair toeruster door de GZB uitgezonden naar Frankrijk.

Uitgave van de Gereformeerde Bond in de Protestantse Kerk
Bijlage bij *De Waarheidsvriend*, 21 september 2023

Kleine Fluitersweg 253
7316 MX Apeldoorn
tel. 055-5766660
www.dewaarheidsvriend.nl
www.gereformeerdebond.nl